

Юлія КОВАЛЬ

Тернопільський національний економічний університет

ФОРМУВАННЯ ТА ЗМІЩЕННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Перспективи соціально-економічного розвитку держави перебувають у тісному взаємозв'язку з можливостями посилення позитивної тенденції економічного зростання. Отже, політика формування дохідної частини бюджету має бути спрямована на активізацію факторів економічного зростання, що у свою чергу надало б можливість зміцнити внутрішнє економічне зростання.

Актуальність теми полягає в тому, що в умовах перехідної економіки і створення ринкового середовища бюджет залишається важливим інструментом управління і формування фінансової політики держави. Побудова моделі економіки ринкового типу вимагає теоретичного переосмислення і практичного дослідження місця і ролі бюджету, його дохідної частини, в економічній системі держави. Сьогодні все більшого значення набуває питання використання бюджету як найбільш дійового інструменту управління економіки, збалансованості його доходів і видатків, фінансового забезпечення діяльності органів виконавчої влади при здійсненні перед ними Конституцією України функцій.

Особливості формування дохідної частини бюджету в значній мірі залежить від коректного визначення і узгодженості індикаторів соціально-економічного розвитку, бюджетних показників та основних параметрів грошово-кредитної політики, які є базовими для розробки проекту Державного бюджету України на наступний рік [1, с. 64]. На рівень доходів державного бюджету впливають як зовнішні, так і внутрішні фактори, які можуть мати економічне, соціальне, політичне і національне спрямування. Найбільший вплив мають фактори, які мають економічне спрямування (фінансові індикатори): рівень валового внутрішнього продукту (ВВП), зовнішній та внутрішній державний борг, рівень зовнішньої фінансової допомоги від іноземних держав, міжнародних фінансових організацій, об'єкти приватизації рівень інфляції, рівень податкових ставок, грошова емісія, рівень податкоспроможності населення та ін. [2, с. 17].

Важливим фактором впливу на наповненість дохідної частини державного бюджету є як внутрішній, так і зовнішній державний борг. Великі розміри внутрішнього і зовнішнього боргу, а також відповідно зростання витрат на його обслуговування зумовлюють необхідність розв'язання проблеми державного боргу, а відтак і пошуку шляхів удосконалення механізму його управління [1, с. 67]. У 2009 році державний борг України виріс більш ніж на 11 млрд. доларів у порівнянні з 2008 роком і в 2010 наблизився до 36 млрд. доларів., у цю суму входить зовнішня (близько 16 млрд. дол.) і внутрішня (більше 10 млрд. дол.) заборгованість, а також боргові зобов'язання, на які поширюються держгарантії (більше 9,5 млрд. дол.). Сукупний державний борг України (прямий і гарантований) в 2011 році зріс на 9,1%, або на \$4,918 млрд., – до \$59,216 млрд., сукупний внутрішній держборг зріс за 2011 рік на 11,3%, або на \$2,203 млрд., – до \$21,741 млрд., у тому числі у грудні на 2,6%, або на \$545 млн.; сукупний зовнішній держборг збільшився в 2011 році на 7,8%, або на \$2,714 млрд., – до \$37,474 млрд.: у грудні він скоротився 1,8%, або на \$685 млн. [3]

Розглянемо детальніше особливості структури державного бюджету у 2011 році на основі даних наведених у табл. 1.

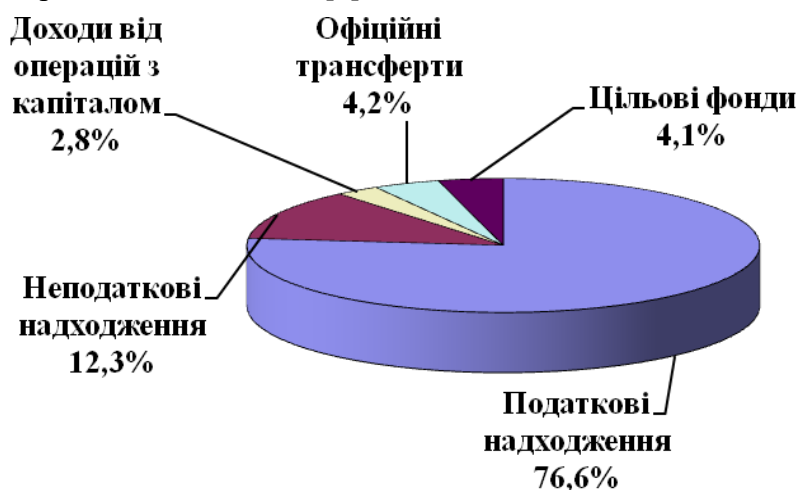
Таблиця 1

Структура доходів Державного бюджету України за 2011 рік*

№ з/п	Найменування виду доходів	Сума, млн. грн.
1	Податкові надходження	241 151
2	Неподаткові надходження	38 699

3	Доходи від операцій з капіталом	8 654
4	Цільові фонди	12 876
5	Офіційні трансферти	13 237
Всього доходів		314 617

* Складено автором на основі даних [4].

Рис. 1. Структура доходів Державного бюджету України за 2011 р.

Як видно із рис. 1, якщо аналізувати структуру бюджету у 2011 році, то ми можемо побачити, що найбільшу частку у загальному обсязі доходів складають податкові надходження – 76,6%, значну частку також займають неподаткові надходження 12,1%, а найменшу частку становлять доходи від операцій з капіталом – 2,8% [4].

Оптимізацію структури доходної частини бюджету можна розглядати як мінімум з двох боків. По-перше, оптимізація передбачає максимізацію податкових надходжень до бюджету, оскільки за інших рівних умов держава зацікавлена у отриманні додаткових фінансових ресурсів для ефективного перерозподілу ВВП і забезпечення соціальних гарантій. По-друге, оптимізація передбачає мінімізацію соціальної несправедливості.

У країнах, де найбільша частка в структурі доходів бюджету припадає на непрямі податки, держава керується першим принципом. Такий сценарій виправданий за умов низької культури сплати податків населенням країни, високого рівня тінізації економіки, а тому спостерігається переважно в країнах, що розвиваються, та в країнах з перехідною економікою, в тому числі й в Україні. Оскільки ухилення від непрямих податків практично неможливе, то за допомогою податку на додану вартість та інших непрямих податків держава забезпечує стабільно високий рівень податкових надходжень.

З іншого боку, розвинуті країни здебільшого керуються принципом соціальної справедливості. Так, у доходних частинах бюджетів розвинутих країн непрямі податки традиційно займають невелику частку, причому найбільш соціально несправедливий за своєю сутністю податок на додану вартість присутній лише у 40 країнах світу. Податки, що передбачають прогресивну шкалу оподаткування, забезпечують поповнення бюджету за рахунок забезпечених верств населення на користь соціально незахищених, а тому серед доходів державних бюджетів розвинутих країн переважають надходження від податку на доходи фізичних осіб та від податку на прибутки юридичних осіб. Так, у більшості розвинутих країн надходження від особистого прибуткового податку становлять понад 30% доходів державного бюджету, тобто у 6 разів більшу частину, ніж в Україні [5, с. 214].

Із наведеного вище можна зробити наступний висновок: на даний момент в державі не існує довгострокової бюджетної політики, складається таке враження, що із року в рік бюджет формується не на основі аналізу макроекономічних показників національної економіки та будь-

яких розрахунків, а на суто емпіричних підставах. Система формування фінансових ресурсів бюджету держави стикається з багатьма недоліками бюджетної політики, побудова якої знаходиться на низькому рівні та потребує удосконалення збоку уряду.

Література

1. *Волосенко Т.А. Особливості виконання Державного бюджету України / Т.А. Волосенко // Наукові праці НДФІ. – 2010. - №2. – С.63-68.*
2. *Юрій С. Бюджет, бюджетна доктрина та бюджетна політика держави / С. Юрій // Світ фінансів. 2010. - №4. – С.17-27.*
3. *Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>*
4. *Офіційний сайт Державного комітету статистики [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.*
5. *Василик О.Д. Теорія фінансів: підручник / О.Д. Василик. – К.: НІОС. – 2000. – 416 с.*

Людмила КОЗАРЕЗЕНКО

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»

РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЯК ОБ'ЄКТ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Поняття «людський потенціал» використовується дуже часто, але воно не має загально визнаної формалізованої структури і стандартного набору індикаторів. Показники, за допомогою яких оцінюється рівень розвитку людського потенціалу, можна розділити на кількісні і якісні: кількісні включають національний дохід на душу населення, рівень доходу і його розподіл в суспільстві, рівень споживання матеріальних благ і послуг за класами товарів, рівень зайнятості і т. п. якісні показники якості життя включають показники умов праці, побуту і дозвілля людини.

На даний момент не існує єдиного підходу до оцінки рівня розвитку людського потенціалу населення й до складання єдиного рейтингу країн світу. В тій чи іншій мірі, з використанням різної методології рівень розвитку людського потенціалу оцінюється структурами ООН - зокрема, ЮНЕСКО, Всесвітньою організацією охорони здоров'я, Світовим банком, International Society for Quality of Life Studies, Social Indicators Research Centre і цілим рядом відомих засобів масової інформації, наукових видань, громадських, наукових, консалтингових організацій. Тому в різних міжнародних індексах використовуються різні критерії і різна методика розрахунку. За результатами розгляду існуючих індексів можна виділити наступні їх компоненти:

1. Доходи населення;
2. Бідність і нерівність;
3. Динаміка демографічних процесів;
4. Освіта та навчання;
5. Здоров'я, продовольство і харчування;
6. Стан житла (населених пунктів), інфраструктура, зв'язок;
7. Ресурси і стан природного середовища;
8. Культура, соціальні зв'язки, сімейні цінності;
9. Політична та соціальна стабільність (безпека);
10. Політичні і громадянські інститути (демократія та участь).

В цілому ці компоненти можна згрупувати так:

1. Добробут населення;
2. Накопичення людського капіталу;
3. Рівень розвитку людини.

Також можна зробити висновок про існування трьох основних підходів до вимірювання рівня розвитку людського потенціалу:

1. Об'єктивний. Рівень розвитку людського потенціалу визначається через параметри об'єктивних умов і процесів життєдіяльності людей.